

CRACOVIA URBS EUROPAEA

KONFEDERACJA NA RZECZ PRZYSZŁOŚCI KRAKOWA
ul. Miodowa 41/14, 31-052 Kraków, tel. (12) 429 43 01

Wnioski

**w związku z ogłoszeniem Prezydenta Miasta Krakowa z dn. 7 marca 2008
o przystąpieniu do sporządzania zmiany studium uwarunkowań i
kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa**

CZĘŚĆ 2:

WYBRANE ZAGADNIENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W KRAKOWIE

Oprac. zespół CUE, Kraków, czerwiec 2008 r.

1. Kraków - wybitne dziedzictwo Polski i Świata, największy Polski zespół zabytkowy, liczący w swych granicach administracyjnych: 5 historycznych zespołów miejskich, kilkadziesiąt wsi o średniowiecznej proveniencji, blisko 10 tys. budowli zabytkowych¹) oraz kilka milionów zabytków ruchomych. Jest to potencjał, który łącznie z wyjątkowymi walorami krajobrazowymi i przyrodniczymi musi być podstawową determinantą dla ustaleń Studium.
2. Domagamy się zmiany słów misji Krakowa – winny one brzmieć: „Kraków stolicą polskiej pamięci”. W razie podjęcia decyzji o dłuższym tekście misji (do czego Konfederacja odnosi się krytycznie) – winien on się rozpoczynać od przytoczonych słów. Obecne sformułowania misji Krakowa są mało klarowne i dość sztampowe jak na wyjątkowe miasto.
3. Studium musi bezwzględnie:
 - chronić Kraków przed utratą wyjątkowych i istotnych wartości oraz wykluczać dewastacje i straty jego szczególnego piękna. To podwalina bytu miasta teraz i w przyszłości, jedyna szansa utrzymania jego wielowiekowego prestiżu i

¹) wpisanych do Rejestru Zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytkowej, zgodnie z Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami (por. Ustawa o Ochronie Zabytków, art.19).

racjonalnego rozwoju. To życiowy interes miasta i jego mieszkańców, bezpośrednio stanowiący o poziomie życia;

- zapewnić zdecydowany prymat interesu publicznego, ładu przestrzennego i ochrony piękna miasta oraz walorów jego krajobrazu kulturowego przed złą gospodarką przestrzenną, chaosem budowlanym a także „korupcją przestrzenną”, wywołaną przez egoistyczne interesy inwestorów;
- odrzucić technokratyczną wizję miasta, a w konsekwencji traktować warunki funkcjonalno-techniczne (wynikających m in. z sieci infrastruktury) jako kryteria pomocnicze;
- powstrzymać rozrost miasta poza ściśle określone granice.

4. Ze szczególną wagą i pieczołowitością należy uwzględnić:

- walory przyrodnicze usytuowania, ukształtowania, szaty roślinnej i świata zwierzęcego Krakowa oraz jego roli w systemie korytarzy ekologicznych Europy i Świata.
- lokalne wartości przyrodniczo-rekreacyjne, odgrywające nieocenioną rolę w budowaniu postaw obywatelskich i spajaniu społeczności oraz stanowiące bezpośrednio o jakości środowiska w jakim ta społeczność żyje.
- historyczną strukturę i kształt przestrzeni miejskiej Krakowa, wyróżniki tożsamości Krakowa, jego historycznych miast i miejscowości składowych
- wartości kulturowe obiektów, zespołów i miejsc,
- wartości krajobrazu, zarówno te najbardziej znane, będące znanym powszechnie wyróżnikiem Polski, jak i
- bogactwo mozaikowego zróżnicowania krajobrazów i atmosfery lokalnej, tak cenione przez mieszkańców dzielnic, osiedli i miejscowości oraz odwiedzających Kraków. Świetne dziedzictwo kilkudziesięciu odrębnych miejscowości historycznych jest:
 - niewyczerpanym źródłem tożsamości narodowej
 - fundamentem metropolitalnego charakteru Krakowa i jego znaczenia dla kraju i regionu,
 - świadectwem dziejów Polski oraz Krakowa
 - równocześnie nadaje Krakowowi kameralny i ekskluzywny charakter, czyniąc zeń najatrakcyjniejsze miasto kraju.

Te właśnie składniki przede wszystkim kształtują charakter urbanistyczny miasta i świadomość oraz tożsamość mieszkańców.

5. Muszą zostać określone i uwzględnione uwarunkowania oraz potrzeby środowiskowe i społeczne mieszkańców, w aspekcie miejsca zamieszkania, pracy, wypoczynku i rekreacji oraz realizacji szerokiego wachlarza dążeń i potrzeb duchowych, edukacyjnych, kulturalnych, zawodowych i innych.
6. Należy prowadzić racjonalną i oszczędną politykę wyznaczania nowych terenów budowlanych poprzez wdrożenie mechanizmu analizy wykorzystania obecnego zasobu terenów o tym przeznaczeniu (zainwestowanych i nie zainwestowanych mimo prawa do zabudowy) oraz realne oszacowanie potrzeb aktualnych i w perspektywie np. 10 lat. Dopiero na tej racjonalnej podstawie proponować nowe tereny pod zabudowę, a nie wg życzenia inwestorów i właścicieli kierujących się indywidualnym i jednorazowym zyskiem, nie biorących pod uwagę ekonomicznego (oszczędnego) zainwestowania w

uzbrojenie terenu, obsługę komunikacyjną i utrzymanie terenu, a więc kosztów, które wymuszane są na budżecie miasta i skutkują obciążeniem podatkami dla wszystkich mieszkańców. Chaotyczna zabudowa i rozdęte ponad potrzeby tereny budowlane - to oczywista strata ekonomiczna, krajobrazowa i kulturowa wynikająca z dewastacji, przy równoczesnej likwidacji terenów zielonych, mających istotny wpływ na jakość życia krakowian.

7. Studium należy oprzeć na niezależnych analizach historycznych, krajobrazowych i konserwatorskich, uwzględniających wspomniane wyżej bogactwo naturalne, wartości urbanistyki i architektury Krakowa. Niezbędne jest wykorzystanie opracowań już istniejących, zaś spośród opracowań, które kompleksowo ujmują zagadnienia ochrony wielkiego dziedzictwa Krakowa, należy wskazać na pierwszym miejscu:
 - „*Mapę roślinności rzeczywistej miasta Krakowa i wyznaczenie obszarów przyrodniczo najcenniejszych, niezbędnych do utrzymania równowagi ekosystemu miasta*”,
 - oprac. książkowe Kudłek J., Pępkowska A., Walasz K., Weiner J. 2005. *Koncepcja ochrony różnorodności biologicznej miasta Krakowa, wraz z waloryzacją*
 - opracowanie krajobrazowo-konserwatorskie KZM (PKZ 1982-4), z uwagą o potrzebie jego częściowej aktualizacji (poza identyfikacją stanu zachowania należy rozszerzyć ochronę na zespoły i obiekty przemysłowe);

Ponadto aktualizacja Studium powinna opierać się na: analizie aktualnego stanu zagospodarowania przestrzennego skonfrontowanej z zasobem wartości krajobrazowo-zabytkowych, wnioskach z ciągłości dorobku intelektualnego, związanego z ochroną dziedzictwa, a zawartego w planach urbanistycznych miasta oraz nowszych badaniach nad Krakowem i jego dzielnicami, m.in: Kazimierzem, Kleparzem, Podgórzem, Nową Hutą i in.).

8. Jako kanwę organizmu miejskiego należy zachować i kontynuować sieć drożną o strukturze promienisto - obwodnicowej (m. in. dokończenie budowy III obwodnicy).
9. Utrzymać w urbanistycznej kompozycji miasta policentryczny układ osadniczy, z dominantą Śródmieścia Krakowa, ale z równoczesnym uwzględnieniem ośrodków peryferycznych. Pojęcie Śródmieścia, w przypadku Krakowa, obejmuje stosunkowo niewielką część miasta, jednak z uwagi na historyczny sposób zainwestowania rozciągnięty między Łobzowem na północy, starym Podgórzem na południu, oraz między Osiedlem Oficerskim na wschodzie, a Zwierzyńcem, Dębnikami i Ludwinowem na zachodzie, jest to obszar większy niż stereotypowe ograniczenie do zasięgu II obwodnicy.
10. Utrzymać i wykorzystać jako zasadę kompozycji miasta obwód warowny Twierdzy Kraków, podtrzymując tym samym tendencje jakie zarysowały się już od 2 połowy XIX wieku.
11. Należy zharmonizować współczesną, nową zabudowę z zabytkowym układem przestrzennym i krajobrazem kulturowym całości miasta a także z lokalną tradycją zabytkowej architektury. Dotyczy to zabudowy plombowej i tworzenia komponowanych zespołów, które powinny powstawać z wykluczeniem chaotycznych i przypadkowych przedsięwzięć budowanych, nie liczących się z kontekstem krajobrazowo-przestrzennym.

Oczekujemy wprowadzenia obligatoryjnej zasady wykonywania profesjonalnych studiów krajobrazowych dla wszelkich inwestycji.

12. Należy chronić przed degradacją zabytki czołowe oraz lokalnego znaczenia, zapewniające, wraz bogactwem historii, mozaikowo zróżnicowanego krajobrazu i atmosfery lokalnej, autentyczny i niepowtarzalny nastrój Krakowa. Jest to podstawa identyfikacji mieszkańców ze swym miastem a także źródło autentycznego, „żywego” charakteru Krakowa.
13. Należy pamiętać o szczególnych uwarunkowaniach krajobrazowych Krakowa: brzegi Doliny Wisły tworzą kształt niejako amfiteatru, okalającego historycznymi i współczesnym osiedlami zabytkowe serce i centrum miasta:
 - Kraków, mimo chaotycznej zabudowy „blokowiskowej” w 2. poł. XX w., wciąż posiada wybitne walory widoków m.in. ze wzniesień Bramy Krakowskiej - Bielan, Sikornika, Górki Kostrzewskiej, Krzemionek Podgórskich i Dębnickich. Wciąż w centrum dominantą pozostają Wawel i Skalka, a we wnętrzu Wisły widoczne są panoramy Krakowa, Kazimierza, Podgórze, Dębnik czy Zwierzyńca;
 - dlatego też nie istnieje w Krakowie żaden punkt, w którym można byłoby zaniechać ochrony krajobrazu. Niemal każde miejsce leży zawsze na pierwszym planie widoku na Stare Miasto z osiedla na jednym zboczu Doliny i równocześnie w tle przeciwległego widoku, z części miasta na zboczu przeciwległym – a wszystkie widoczne z Wawelu, Krzemionek czy Kopca Kościuszki. Niechaj przestrożą będą kominy Łęgu. Ta „zapomniana”, a oczywista wiedza była znana już w czasie tworzenia Twierdzy Kraków. Nie istnieje więc miejsce w obrębie granic Twierdzy, gdzie można sytuować „wieżowce”. Nierzadko walory krajobrazu drastycznie niszczą już budynki około pięciu kondygnacji (np. części centrum czy sąsiedztwo zrębów Bramy Krakowskiej);
 - domagamy się, z uwagi na szczególną ochronę krajobrazu miasta i jego panoram, wykluczenia budowy wieżowców i wpisania do strategii miasta, jaką przynieść ma aktualizacja Studium, zasady: „Kraków miastem bez wieżowców”. Kraków winien zachować swój niepowtarzalny, indywidualny charakter, bez upodobniania się do taniego i pozornego blichtru miast, które dopiero szukają swej tożsamości. Kraków taką tożsamość już posiada, dzięki dziedzictwu historii i kultury, dzięki swemu krajobrazowi i zabytkom. Jest to zarazem jego dobra marka, wypracowana przez wieki, a więc mocny walor w rywalizacyjnej konkurencji ośrodków europejskich. Tych bezcennych wartości nie wolno zmarnować pod żadnym pozorem! To jest nieodnawialny kapitał Krakowa, który umiejętnie może być nadal wykorzystywany jako podstawa trwałego rozwoju i pomyślności miasta. Nie wolno także zapomnieć o obowiązku przekazania nieuszczerplonego dziedzictwa narodowego następnym pokoleniom.
 - należy chronić wysoczyzny, zielone grzbiety i wzniesienia, z wykluczeniem zabudowy na kulminacjach, jak i bezpośrednio u ich podnóża, bo wysoka zabudowa zasłania wówczas krajobraz, formy terenu, skały i roślinność na zboczach;

- należy chronić widoki czynne i bierne oraz panoramy ośrodków aglomeracji, a szczególnie panoramy Krakowa, oglądane z różnych punktów widokowych i ciągów widokowych, którymi są głównie drogi dojazdowe do miasta i niektóre arterie miejskie (np. ul. Konopnickiej)
 - należy utrzymać otwarte tereny krajobrazu naturalnego i kulturowego (pola z rozłogiem i łąki) jako wypełnienia układu i otoczenia zabytkowych zespołów osadniczych. Tereny te stanowią zarazem chronione płaszczyzny ekspozycyjne dla panoram i osi widokowych. Ten aspekt ma kapitalne znaczenie nie tylko dla krajobrazu kulturowego, ale co najmniej równorzędne dla ochrony wartości przyrodniczych, determinujących wartość środowiska ekologicznego. Sprawa ochrony i zachowania zielonych terenów otwartych wymaga szczególnego uwzględnienia w Studium, wobec zagrożeń jakie niesie zapowiadana nowelizacja ustawy o planowaniu przestrzennym, która wg zapowiedzi ma zlikwidować automatycznie i mechanicznie zakaz zabudowy terenów dotychczas użytkowanych rolniczo w obrębie gmin miejskich;
 - systemowo należy traktować „zielone kliny” wnikających do centrum aglomeracji poprzez doliny rzeczne i grzbiety wzniesień, nie tylko jako elementy struktury kompozycji miejskiej ale także jako istotny środek kształtowania środowiska (m.in. korytarze ekologiczne o funkcjach wentylacyjnych, siedliskowo-migracyjnych dla roślin i zwierząt, ważne dla wymiany genowej w obrębie ekosystemu);
 - należy parametry zabudowy i ochronę krajobrazową dostosować do kameralnej skali całego zabytkowego centrum (Krzemionki i Rynek Podgórski od Wawelu dzieli zaledwie 1500 metrów - tyle samo co Wawel od Rynku Kleparskiego). Duża dynamika ukształtowania terenu (stromie zręby skalne) i skala zabudowy każą szczególnie tu dbać o dachy i bryły budynków, a także niezwykle starannie analizować widoczność nie tylko z najbliższego sąsiedztwa.
14. Należy chronić sieć wodną, powiązaną z zielonymi wnętrzami dolin. Obejmuje ona ciekii wodne i zbiorniki naturalne (rzeki, potoki, starorzecza, stawy z zielonym obrzeżem) oraz sztuczne (młynówki i zalewy).
- Szczególną uwagę zwrócić na dolinę Wisły, stanowiąca zielony „kręgosłup” miasta, a zarazem amfiteatralne wnętrze, eksponujące zespoły zabytkowe Krakowa, nie tylko w części „bulwarowej”, między Starym Miastem, Wawelem, Skałą, Kazimierzem z jednej strony, a Podgórzem i Dębnikami z drugiej, ale w całym przełomie rzeki, płynącej przez Bramę Krakowską między Krzemionkami i Tyńcem a grzbieciem Sikornika z Kopcem Kościuszki i klasztorem Norbertanek.
 - Szczególnie należy wystrzegać się prymitywnej interpretacji hasła „odwracania Krakowa do Wisły”, rozumianego jako zabudowanie bulwarów. Historyczny Kraków stykał się bezpośrednio z Wisłą tylko poprzez niektóre zespoły zabudowy, np: Wawel, Skałę, klasztor ss. Norbertanek, śródmieście Podgórza. Nad Wisłą znajdują się za to skwery, parki a także tereny zielone czekające na urządzenie. Jest to specyfiką Krakowa, odróżniającą się jakością przestrzeni od typowych rozwiązań licznych miast, które rzeki szczelnie obudowały (punkt ten in extenso powtarzamy za wnioskami Konfederacji do

Planu „Bulwary Wisły” z daty 30 listopada 2007 r. i wnosimy o ich pełne zastosowanie przy zmianie Studium).

- Należy zapewnić szeroką i wolną od zabudowy przestrzeń koryta rzeki i jej brzegów, zagospodarowanych jako zielone bulwary i skwery. Przestrzeń nad Wisłą pełni rolę eksponującą zespoły zabytków Krakowa, posiada wielkie walory rekreacyjne, jest korytarzem ekologicznym i ciągiem aerosanitarnym przewietrzania miasta. Winna pełnić rolę podstawowego ciągu edukacyjno-rekreacyjnego Krakowa, służącego mieszkańcom i turystom. Ta idea, nazwana „**Via Europea**”, jest priorytetem naszej Konfederacji.

15. Za wykluczone uważamy:

- przekształcenie terenów o węzłowych wartościach dla systemu przyrodniczego Krakowa (węzły i korytarze ekologiczne), jak również terenów, stanowiących obszary ekotonu, żerowiskowe, dopełniające i łączące w skali lokalnej, jak również tereny, które mają znaczenie tradycyjne dla całego Krakowa (np. Błonia, parki historyczne), jego części (np. parki osiedlowe) lub lokalnej społeczności (skwer, trawnik z ławeczką i drzewem). Pełnią one ważną rolę społeczną, nadto kształtują postawy wobec przyrody, środowiska i zagadnień społecznych,
- wprowadzanie inwestycji, w tym zabudowy (np. hotelowej czy „apartamentowej”, itp.), która powstaje kosztem walorów przestrzeni publicznej miasta. Przestrzeń ta bowiem jest dobrem zarówno mieszkańców Krakowa i całej Polski, jako pomnik narodowego i światowego dziedzictwa i nie może zostać zawłaszczana przez inwestorów.
- wprowadzanie nadbudów, rozbudów i przekształceń budynków historycznych, szczególnie nadbudów nie mających pełnego uzasadnienia (historycznego) w otoczeniu. W obszarze tzw. miasta-pomnika tego typu zmiany w ogóle nie mogą mieć miejsca, bo niszczą jego oryginalność i autentyczność – są podyktowane jedynie doraźnym i krótkowzrocznym indywidualnym zyskiem inwestora.
- tworzenie i utrzymywanie barier ekologicznych na istniejących ciągach, zawężanie tych ciągów, tworzenie lub utrzymywanie obiektów i innych przeszkód, które mogą skutkować ograniczeniem roli transmisji genów pomiędzy populacjami osobników,
- tworzenie i utrzymywanie przeszkód w przewietrzaniu miasta w postaci obiektów kubaturowych nowoprojektowanych lub nadbudowywanych.

16. Oczekujemy, że Studium:

- zachowa indywidualne i specyficzne cechy dzielnic historycznych (gmin katastralnych); dotyczy to także poszczególnych obiektów i ich kontekstu,
- zachowa walory widoków i panoram bliskich i dalekich, a także ekspozycję bierną (widoki na...) i czynną (widoki z...), uwzględniając niezbędne wskazania korygujące,
- zakazuje inwestycji (w tym przekształceń) sprzecznych ze wskazanymi wartościami,
- ew. nowe struktury urbanistyczne dopuści wyłącznie na terenach nie posiadających wartości kulturowych i przyrodniczych (np. po składach czy przemyśle); wszelkie nowe elementy winny nawiązywać, uzupełniać lub kontynuować istniejące układy miejskie, podporządkowując się im w zakresie

- skali, gabarytu i cech (zagadnienia te należy rozpatrywać odpowiednio w skalach: całego miasta, jego poszczególnych części i problemów lokalnych),
- zachowa podstawowy sposób zagospodarowania terenów zielonych niezagospodarowanych, zagospodarowanych częściowo, a także parków, bulwarów i skwerów, z uszanowaniem nawet małych skwerków, jakże ważnych dla mieszkańców i uwzględni ich dokomponowanie i rozwój,
 - wykluczy obiekty, urządzenia i funkcje szkodzące środowisku i przyrodzie,
 - utrwali i rozwinie wykorzystanie pożądanых funkcji Krakowa,
 - ustanowi przestrzeń spokojnej i zrównoważonej rekreacji,
 - zidentyfikuje problemy własnościowe, których rozwiązanie jest konieczne dla przejęcia we władanie terenów interesu publicznego przez miasto.

Prezes Zarządu
arch. Jarosław Żółciak

Wiceprezes Zarządu
Mariusz Waszkiewicz

Przewodniczący Rady
dr Zbigniew Beiersdorf